Blaga & misterije Prilagodi 4 0 Novo Uredi objavu Easy Social Share Buttons Site Kit Snax Clear Cache Pozdrav, Ured za blaga & misterije

VIJESTI OBLJETNICE DOGAĐANJA BAŠTINA RECEPTI MUZEJI PRIČE KVIZ INTERNATIONAL WEBSHOP OGLAŠAVANJE Pretraga... DODAJ...

BLAGA & MISTERIJE

TOP 10 | RITAM VREMENA | DVORCI I NASLJEĐE | MITOVI I LEGENDE | ZABORAVLJENA MJESTA | ZLOČIN I KAZNA | ISTRAGE I OTKRIĆA | SAJMIŠTE 1

OBNOVE BAŠTINE

TAJNE DVORACA HRVATSKE: Od početka, do mitova, legendi i baštine koju svi mogu vidjeti do obnove

Stanje nepokretne kulturne baštine u Republici Hrvatskoj – njegovi razlozi i posljedice

PIŠE: **ANA MIČIĆ** 18/08/2023, 20:31

Čovjek, kao vrsta kakvu danas poznajemo, se kroz povijest razvijao stotinama tisuća godina. Najsličniji oblik današnjem čovjeku se razvio iz arhajske vrste *Homo sapiens* u srednjem paleolitiku, što je bilo prije otprilike 200 000 godina. Iako su ranije vrste roda *Homo* izrađivale i koristile razne alate kojima su si olakšavali i unaprjeđivali postojanje, smatra se da je tek prije 50 000 godina razvijen složeniji pristup izradi i upotrebi oruđa. Od tada je trebalo proći čak više od 40 000 godina da čovjek počne upotrebljavati taj alat pri izradi prvih jednostavnih građevina.

Na području današnje Hrvatske su prije dolaska Hrvata djelovale i stvarale različite kulture pa tako možemo reći kako je "moderno" graditeljstvo u smislu izgradnje dvoraca, zamkova, vila i sakralnih objekata tu prisutno već više od 2 000 godina. U tom periodu su se gradili objekti raznih namjena.

Od antike do danas

Za vrijeme rimske antike se najviše gradilo na obali i otocima Jadranskog mora, ali rimsko djelovanje i izgradnja su zastupljeni i u kontinentalnim dijelovima gdje nailazimo uglavnom na ostatke nekadašnjih naselja i građevina. Međutim, većina zdanja rimske arhitekture se najbolje očuvala upravo u obalnom pojasu Jadrana (najbolji primjer tomu jest Dioklecijanova palača u Splitu). Od doba kasne antike tijekom cijelog srednjeg vijeka su se diljem teritorija Hrvatske (u smislu današnjih granica) gradile utvrde i zamkovi, obzirom da je obrambena funkcija građevina bila primat u tom razdoblju.

Tako se smatra da je u tom periodu "niknulo" oko 700 takvih objekata. Smjenom srednjeg vijeka renesansom, započinje ipak raskošnija gradnja, poglavito na području Dubrovačke Republike, ali i drugdje duž jadranske obale, dok se u kontinentalnoj Hrvatskoj zadržava izgradnja zamkova sve do kraja 16. stoljeća, a koje u 17. stoljeću zamjenjuje izgradnja dvoraca. Tada se bilježi procvat građevinarstva koji će trajati tri stoljeća, a svoj vrhunac doživljava tijekom cijelog 18. stoljeća kada je zabilježeno najviše novo-izgrađenih utvrđenja i vojnih gradova, crkvi i samostana te dvoraca i kurija. Tijekom prvih desetljeća 20. stoljeća grade se posljednji dvorci u Hrvatskoj i to pretežito na istoku.

U međuvremenu, neki objekti su nestali bez traga, dok su se drugi nadograđivali, unaprjeđivali, ali i propadali uslijed napuštanja, kontinuirane nebrige ili eventualne prenamjene.

VAS DOM -25% Kolica za odlaganje,... 23,90 HRK

Blaga & misterije 33,919 followers Follow Page Learn more

VAS DOM Kutije za odlaganje, polica za odjeću s 12 plastičnih odjelja... 56,40 HRK Kupovina

Vrana, grad hrvatskih kraljeva na Vranskom jezeru kod Pakoštana

Iako nepokretna materijalna baština uključuje brojne različite objekte diljem Hrvatske, u javnosti se dvorci, utvrde i stari gradovi najčešće spominju zato što su najvidljivi u prostoru, poviješću vezani uz neka mjesta gdje su predstavljali žarišta političke, ali i društvene moći te su oko sebe stvarali gospodarsko-društvene prilike kojima su značajno utjecali na žitelje tih mjesta te ih tako vezali uz sebe tvoreći funkcionalne zajednice.

Sustavno otkrivanje baštine

Prve sustavne analize stanja nepokretne kulturne baštine počinju 1902. godine naporima povjesničara, arhivista i kulturnog djelatnika, a kasnije i osnivača Družbe braće Hrvatskog zmaja Emilija Laszowskoga koji se bavio zaštitom spomeničke baštine, napose starih gradova i utvrda. S Brunšmidom i Smičiklasom 1910. potaknuo je osnivanje Zemaljskoga povjerenstva za čuvanje umjetničkih i historičkih spomenika u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji- prve hrvatske ustanove za zaštitu spomeničke baštine.

Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske istraživani su i dokumentirani u nekoliko navrata, što je pridonijelo utvrđivanju njihove brojnosti, rasprostranjenosti i pojedinačne vrijednosti. Kao rezultat provedenih istraživanja, 1970. godine u Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture objavljen je elaborat “Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske” kojim su obuhvaćeni svi zaštićeni dvorci i kurije na području sjeverne Hrvatske. U tom je dokumentu predočeno stanje kurija i dvoraca, njihov značaj, uzroci propadanja i očuvanost. Između ostalog, predložena je i prikladna namjena i smjernice za gospodarsko korištenje, što je tada ostalo tek mrtvo slovo na papiru.

Jedna od analiza aktualnog stanja i korištenja dvoraca napravljena je 2005. godine za potrebe međunarodnog projekta Villas u sklopu EU programa Interreg kojim se promiče prekogranična, transnacionalna i međuregionalna suradnja, a koji je problematizirao ulogu kulturnog naslijeđa kao pokretača gospodarskog razvoja. Prema prikupljenim podacima koji se odnose na 100 dvoraca i većih kurija u sjevernoj Hrvatskoj (u 12 županija i u Gradu Zagrebu) “*otprilike polovica dvoraca (45%) u jako je lošem stanju i nužna im je žurna obnova. Za stanovanje se koristi 17% dvoraca od čega se 5% dvoraca koristi u izvornoj namjeni (sačuvan je kontinuitet stanovanja plemićkih obitelji); u 16% dvoraca smještene su namjene koje svrstavamo u kulturu; poslovna namjena nalazi se u 10% dvoraca; u šest dvoraca su škole; dva se dvorca koriste kao arhivi; socijalne ustanove nalaze se u pet, a bolnice u sedam dvoraca; u jednom je dvorcu vjerska namjena, a hotelsko-ugostiteljska namjena u samo četiri dvorca. Čak 32% dvoraca nema nikakvu namjenu što znači da bi uskoro mogli postati ruševine*.” (Villas, 2005).

Ministarstvo kulture je pak tijekom 2019. godine provelo sustavni terenski pregled svih dvoraca upisanih u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, o čemu smo već pisali ranije u seriji članaka “Sudbine baštine”. Od sveukupno 101 dvorca na području 14 županija kontinentalne Hrvatske obrađenog u tu svrhu, zaključeno je kako je nešto više od polovice njih u vrlo dobrom ili zadovoljavajućem stanju, četvrtini je potrebna rekonstrukcija iako nemaju konstrukcijskih ugroza na stabilnost građevine dok je preostaloj četvrtini nužno potrebna obnova, rekonstrukcija, odnosno reinterpretacija.

Od skupe priče do nacionalizacije

Jedan od razloga navedenih stanja jesu gospodarsko-političke prilike na određenom teritoriju koje su utjecale na migracije stanovništva u smislu napuštanja naselja uslijed brojnih sukoba i ratova, ali i promjena društvenog ustroja, kao što je, primjerice, ukidanje feudalizma kada je, zbog nedostatka radne snage (kmetova), a uslijed skupog održavanja imanja i smanjenja posjeda, plemstvo u nemogućnosti održavati zapravo izrazito skupu priču.

Tijekom dva svjetska rata, ali i u periodu između njih, mnogo objekata je dotrajalo uslijed neodržavanja i/ili njihove prenamjene u različite društvene svrhe poput bolnica, logora/zatvora, škola, dječjih domova ili administrativnih institucija zbog očigledne izmjene prioriteta, dok je većina njih oštećena ili razrušena tijekom vojnih djelovanja.

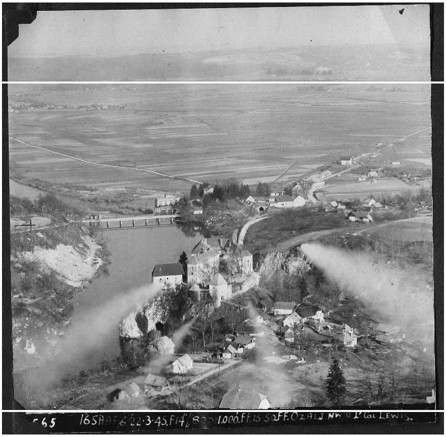
65
16SAAF 622·3·45.F14"/8 1.000.FF.15 SAFF. OZALJ NW Lt Col LEWIS

Savezničko bombardiranje frankopanskog dvorca Starog grada Ozlja 1945. godine / Gradski muzej Ozalj

Usprkos tomu, sredinom 20. stoljeća, u Hrvatskoj je još uvijek postojao veliki broj objekata od kulturnog značaja koji su bili koliko-toliko funkcionalni i relativno očuvani. Kako je Savezna Republika Jugoslavija jačala, tako se sustavno zatirao nacionalni identitet država uključenih u federaciju tako što su se, među ostalim, ti objekti nacionalizirali, a velikaške obitelji, koje su desetljećima pa i stoljećima nastanjivale ta imanja, su bile primorane napustiti iste. Građevine i pripadajući gospodarski objekti su dobili druge uloge koje su treble služiti narodu i novim političkim ciljevima još intenzivnije slijedeći trend koji je započeo u vrijeme ratova.

Domovinski rat i poslijeratne prilike

U trenutku kada je Republika Hrvatska proglasila svoju neovisnost, ovoj priči nažalost nije kraj. Tijekom Domovinskog rata, u ratom zahvaćenim područjima, naša kulturna baština je teško oštećena ili u potpunosti uništena, a po njegovu završetku, država je svakako imala druge prioritete. U desetljećima nakon rata se polako počeo vršiti povrat imovine, ali i to je dugotrajan proces, obzirom da se kod nekih imanja teško ulazilo u trag stvarnim vlasnicima ili je bilo gotovo nemoguće pronaći iste. Također je problem predstavljala nemogućnost određivanja buduće namjene tih građevina, što je znatno usporilo proces obnove i osiguravanje izvora financiranja obnove. S druge strane, ondje gdje je bila moguća pretvorba vlasništva, rijetki su uspjeli ispuniti uvjete za povrat.

Akademik Mladen Obad-Šćitaroci je 2005. godine pisao kako "*Prenamjenu dvoraca otežava nepostojanje državnog koncepta obnove i revitalizacije, strogi konzervatorski uvjeti zaštite i obnove, nepostojanje financijskih olakšica, nemogućnost korištenja europskih pristupnih fondova. Posljedica svega toga jest za sada nedovoljan interes pojedinaca-poduzetnika za ulaganja u obnovu dvoraca i osmišljavanje novih namjena koje će gospodarski biti održive.*" (Villas, 2005.)

Nadalje, u novije vrijeme, kao aktualan razlog propadanja nekih objekata možemo smatrati i dalje neriješena imovinsko-pravna pitanja vlasništva gdje uz nemogućnost utvrđivanja stvarnog vlasništva tu pridodajemo i izrazito spor birokratski aparat koji ima za dokazati nečije vlasništvo pa sudski procesi traju izrazito dugo, obzirom na hitnu potrebu za sanacijom i rekonstrukcijom.

Pristupajući ovoj tematici kroz sve tri iznad spomenute analize moramo imati na umu kako su prisutni samo dvorci, kurije i zamkovi na području kontinentalne Hrvatske, vjerojatno zbog praktičnosti obrade uslijed najveće koncentracije takvih objekata na relativno malom području (iako je ovdje nužno napomenuti kako sličnu koncentraciju građevina u domeni kulturne baštine ima i područje bivše Dubrovačke Republike, ali na ovako čestu sustavnu analizu ne nialazimo za taj kraj, op.a.) "*Kada bismo na listu građevina tipa dvoraca uvrstili sve kurije (postojeće i nestale), tada bismo mogli govoriti o 300-injak dvoraca i kurija na području sjeverne Hrvatske. Ako bismo tom broju pribrojili 300-injak dubrovačkih ljetnikovaca, te oko 700 zamkova – dolazimo do otprilike 1300 građevina vrijednoga kulturnog naslijeđa na tlu Hrvatske.*" (Villas, 2005)

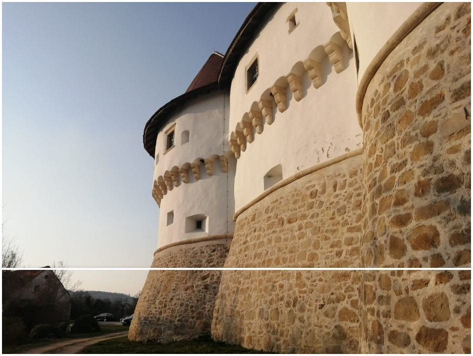

Veliki Tabor / Blaga & misterije

Tako je još jedan od razloga takvoga stanja naše kulturne baštine upravo velika brojnost takvih objekata na zapravo malenom području s relativno malo stanovnika što zahtijeva visok angažman velikog broja stručnih profesionalaca koje je nužno uključiti u procese obnove ili revitalizacije, ali i alokaciju velike količine novčanih sredstava u tu svrhu. Upravo tu je Republika Hrvatska u sklopu Europske unije napravile ogromne pomake u institucionaliziranom pristupu ovoj temi, gdje je kontinuiranim zalaganjem i savjetovanjem stručnjaka, uspjela utjecati na uvjete raznih natječaja koji su naposljetku rezultirali velikim procvatom obnove napuštenih, ruševnih i/ili oštećenih zdanja.

Nova prilika

Bez obzira na sve navedeno, još uvijek je ostao izrazito velik broj derutnih objekata, koje su gotovo pa dokrajčili zagrebački i sisačko-petrinjski potres, obzirom da privatni investitori nisu nailazili na pozitivnu politiku i praksu dodjele sredstava za njihovu obnovu, pa se tako veliki broj dvoraca često prodaje, i to za nevelike novce, gdje ih kupuju najčešće tijela javne loklane vlasti kojima je obnova i dalje predstavljala strahovito financijsko opterećenje. Nakon potresa, većina građevina je bila opasna za posjete, a mnogo njih je u potpunosti zatvorilo svoja vrata, što posjetiteljima, što samim vlasnicima.

Obnova Dvorca umjetnika Oršić – Jakovlje 2023 / Blaga & misterije

Posljedica svega ovoga je zapravo pozitivna. “Nekome smrkne, nekome svane, nekome-dobrodošlo”- Iako ova fraza zvuči pomalo neukusno u kontekstu svega dosada napisanoga, a pogotovo u kontekstu recentnih događanja, teško je naći primjereniju. Upravo zbog razornih potresa koji su pogodili dijelove kontinentalne Hrvatske, Europska unija je alocirala nikada veću količinu novčanih sredstava za njihovu obnovu, opremanje i prenamjenu. Na tragu toga, u nastavku ove serije članaka će se obrađivati konkretni primjeri obnove na različitim područjima Republike Hrvatske gdje ću se dotaknuti problematike vlasništva, financiranja, trenutne namjene, buduće prenamjene i konačno rekonstrukcije tih zdanja iznimno važnih za hrvatski kulturni identitet.

Maškovića Han danas je hotel / Blaga & misterije

* * *

Ovaj članak prvi je dio serijala "Obnove baštine" autorice Ane Mičić koji je objavljen u okviru programa poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije.

#FRANKOPANI #KARLOVAČKA ŽUPANIJA #PLEMIĆKA OBITELJI ZRINSKI #STARI GRAD OZALJ

VEZANE TEME: OBNOVE BAŠTINE

Obnove baštine kroz tri generacije jedne obitelji: od spašavanja oslika do karbonskih mreža

(NE)OBNOVLJENA BAŠTINA: Kako proširena stvarnost oživljava zaboravljeno nasljeđe

ORLANDO NA APARATIMA: u Dubrovniku traje operacija spašavanja Orlandova stupa

Susedgrad
1 DIJELJENJA

SUSEDGRAD JE SAM: Ovako nestaje posljednji stari grad Medvednice

UPRAVO SE ČITA

Ubojstvo posljednjih vlasnika Poznanovca, Grete i Nikole Ritter do danas nije riješeno, a njihov dvorac naočigled svih nastavlja propadati

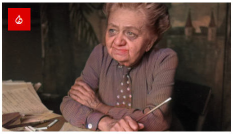

Kako je Marija Jurić Zagorka pisala Gričku vješticu istražujući stvarne slučajeve progona nedužnih žena

Na zemlji svetog Martina i danas stoji templarska crkva sagrađena na točki staroslavenskog svetog trokuta

Bio je to početak potrage za staklenim gradom, kad su Željko Malnar i Borna Bebek krenuli na istok pronaći čarobno mjesto iz drevnih pripovijesti

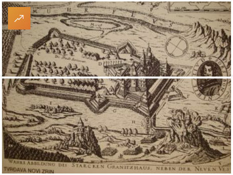
WAHRE ABBILDUNG DES STARCKEN GRANITZHAUS. NEBEN DER NEVEN
TVRDAVA NOVI ZRIN

Nikola Zrinski sultanu je rekao da gradi tor za ovce, a zapravo je sagradio Novi Zrin, utvrdu od koje danas nije ostao ni kamen na kamenu

“Čuvaj se senjske ruke!” Zaboravljeni podvizi uskoka, legendarnih ratnika koji su reputaciju iskovali u kovitlacu totalnog rata

Sadržaj nije dopušteno prenositi bez odobrenja © Portal Blaga & misterije 2017-2023

Postavke privatnosti i kolačića Upravlja Google. Usklađeno s IAB-ovim TCF-om. ID CMP-a: 300